

CONSTANT

kunstenaar & visionair

Constant
voorzag een
grenzeloze
toekomst

Inspiratiebron
voor de wereld
van vandaag

Constant in zijn atelier op Wittenburg, Amsterdam, 1967
Gemeentemuseum Den Haag © Leonard Freed / Magnum / Hollandse Hoogte

Ontdek deze zomer de veelzijdigheid van Constant
in Den Haag en Amstelveen

**GEMEENTE
MUSEUM
DEN HAAG**

cobra museum
voor moderne kunst
museum of modern art
amstelveen

Voorwoord

Vrij zijn kan men alleen als men sterk is: de vrijheid kan slechts bestaan in de creativiteit of in de strijd die au fond hetzelfde doel hebben: de realisatie van ons leven. Creativiteit is de eis die het leven ons stelt, schoonheid is leven.*

Een prachtige uitspraak van de bevolgen beeldend kunstenaar en visionair Constant Nieuwenhuys (1920–2005), beter bekend als Constant en als mede-oprichter van de internationale Cobra groep. De uitspraak dateert uit 1949, maar is evengoed van toepassing op de huidige tijd, waarin vrijheid regelmatig in het geding is. En in feite geldt die tijdloosheid voor Constants gehele oeuvre: tot op de dag van vandaag blijven zowel zijn werk als zijn gedachtegoed intrigeren en inspireren. Het is daarom nu, ruim tien jaar na zijn dood, een goed moment om deze veelzijdige beeldend kunstenaar de aandacht te geven die hij verdient. Met twee gelijktijdige tentoonstellingen werpen het Cobra Museum voor Moderne Kunst en het Gemeentemuseum Den Haag, in nauwe samenwerking met Fondation Constant, nieuw licht op de actuele betekenis van de nalatenschap van een van de belangrijkste beeldend kunstenaars van de twintigste eeuw.

Constant had grensverleggende ideeën over de wederopbouw van het naoorlogse Europa. En ook binnen zijn eigen kunstenaarschap zocht hij de grenzen op. Na de fantasiefiguren uit de Cobra periode volgden oorlogsschilderijen en in 1952 vond een radicale doorbraak plaats. Om de saaiheid en eentonigheid van de naoorlogse wederopbouw te doorbreken, vroeg Constant zich af hoe kunst hier een bijdrage aan kon leveren. Hij bestudeerde architectuur en stedenbouw en zette zich in voor een 'synthese der kunsten'. In zijn schilderijen ontwikkelt hij een geometrische abstractie, en vanaf 1954 gaat hij ook driedimensionale constructies maken. De ontwikkeling naar

New Babylon – een van de belangrijkste kunstprojecten uit de twintigste eeuw – begint zich af te tekenen. Uiteindelijk zal Constant opnieuw zijn grenzen verleggen door zich vanaf 1974 toe te leggen op coloristische experimenten: een zoektocht naar de essentie van de schilderkunst.

De periode tussen Cobra en *New Babylon* bleef lange tijd onderbelicht. Onterecht, want de weg die Constant na de opheffing van de Cobra groep aflegde was cruciaal in zijn ontwikkeling als beeldend kunstenaar. Het Cobra Museum heeft de jaren vijftig voor het eerst als hoofdonderwerp van een museale presentatie gekozen. Constant verkende in deze periode nieuwe werkterreinen en media. In de tentoonstelling worden niet eerder getoonde abstracte schilderijen en de vroegste constructies samengebracht. Ook toegepast werk van Constant, waaronder meubels, gordijnen en stofontwerpen, is in onderlinge samenhang te zien. Constant herdefinieerde zijn positie als kunstenaar in het naoorlogse Europa door praktische en theoretische allianties met andere kunstenaars en kunstbewegingen, waaronder de Internationale Situationniste, aan te gaan. Speciaal voor de tentoonstelling zijn de tijdelijke experimentele ruimtes die hij samen met de architecten Aldo van Eyck en Gerrit Rietveld realiseerde levensgroot gereconstrueerd. Ook is er aandacht voor zijn belangstelling voor onder andere de wederopbouw, de Koude Oorlog en ruimtevaart. In de jaren vijftig ontwikkelt Constants idee over een kunst die 'lyrisch in haar middelen en tegelijk sociaal van aard' is. Het bleek de bijzondere opmaat te zijn naar een ongeëvenaard project: *New Babylon*.

In het Gemeentemuseum Den Haag wordt *New Babylon* getoond. Nu er enkele decennia zijn verstreken, kunnen we met meer afstand naar dit project kijken en wordt het belang ervan steeds duidelijker. Hoog tijd dus voor een grote tentoonstelling rond dit centrale onderdeel binnen Constants oeuvre. Maquettes, constructies, geografische kaarten, schilderijen, tekeningen, aquarellen, grafiek, films, teksten, tijdelijke omgevingen en archiefmateriaal schetsen een beeld uit het rijke en veelzijdige universum dat Constant met *New Babylon* schiep. Door voor het eerst ook de nadruk te leggen op tijdelijke omgevingen die Constant binnen het project maakte, wordt een onderbelicht aspect uit het *New Babylon* project voor het voetlicht gebracht. Via deze experimentele ervaringsruimten gaf hij speelse en theatrale suggesties voor de New Babyloniërs die *New Babylon* zouden gaan bouwen. De link van zijn *New Babylon* project naar het heden is opvallend. Constants ideeën over een wereld zonder grenzen – een wereld van nomadische mensen – kunnen onze ogen openen in een tijd waarin de maatschappij ontworicht raakt door mensen die huis en haard achter zich moeten laten door oorlogsgeweld en op zoek gaan naar een nieuwe, veilige plek. Waar Europa verstart in oude patronen van naties en grenzen, laat Constant zien dat juist door het loslaten van oude waarden een nieuwe samenleving kan ontstaan.

Bezoek deze zomer het Cobra Museum en het Gemeentemuseum Den Haag en laat u verrassen, verrijken en inspireren door Constants unieke en actuele kijk op de wereld.

Katja Weitering, Artistiek directeur Cobra Museum
Els Ottenhof, Zakelijk directeur Cobra Museum
Benno Tempel, Directeur Gemeentemuseum Den Haag

* Uit: *C'est notre désir qui fait la revolution*, gepubliceerd in *Cobra organe du front international des artistes expérimentaux d'avant-garde* 4 (nov 1949)

Constant Nieuwenhuys, *Vegetatie*, 1952. Collectie Fondation Constant, langdurig bruikleen aan het Stedelijk Museum Schiedam. Foto: Tom Haartsen © Constant/Fondation Constant c/o Pictoright Amsterdam 2016

Constant Nieuwenhuys, *Klein Labyr*, 1959 Gemeentemuseum Den Haag, Foto: Tom Haartsen © Constant/Fondation Constant c/o Pictoright Amsterdam 2016

t/m 25 september 2016

Constant. Ruimte + Kleur Van Cobra naar New Babylon

Een uitgebreid overzicht van Constants experimenten en samenwerkingen in de jaren vijftig tussen zijn Cobra periode en het project *New Babylon*.

Cobra Museum voor Moderne Kunst
www.cobra-museum.nl

Constant – New Babylon Aan ons de vrijheid

Een compleet beeld van een van de meest visionaire en omvangrijke beeldende-kunstprojecten uit de naoorlogse kunstgeschiedenis: *New Babylon*.

Gemeentemuseum Den Haag
www.gemeentemuseum.nl

Wandel door Constants ‘experimentele ruimten’

Ervaar
het zelf!

Constant verkende vanaf de jaren vijftig nieuwe werkterreinen en werkte regelmatig samen met kunstenaars en ontwerpers. Samen met architecten en andere kunstenaars maakte Constant in het kader van tentoonstellingen diverse ‘experimentele ruimten met omgevingskunst’. Vier bijzondere reconstructies van deze ‘installaties’ maken het mogelijk om nu letterlijk door Constants gedachtegoed te wandelen.

‘KLEURENHARMONIE IN UW WONING’

In 1954 nodigde Gerrit Rietveld Constant uit om een kleurenschema te ontwerpen voor een modelwoning voor de manifestatie *Kleurenharmonie in uw woning*. Voor Constant een ideale gelegenheid om zijn ideeën over ‘spatiaal colorisme’ in de praktijk te brengen. Zijn keuze voor enkele sterke basiskleuren – blauw, grijs, geel, zwart en wit, met een paar accenten in rood – werd ingegeven door het idee dat deze ook bij chaotische bewoning hun ruimtelijke werking blijven behouden. Dit project is door het Cobra Museum geheel gereconstrueerd. Het Gemeentemuseum toont bijbehorende (geschilderde) schetsen en documentatiemateriaal.

Gerrit Rietveld en Constant, ‘woonsuggestie’ de Bijenkorf, Amsterdam, 1954 (zicht op woon-gedeelte) © Jan Versnel, Maria Austria Instituut

LUDIEKE TRAP

In 1969 kreeg Constant een opdracht van het Amsterdams Historisch Museum om een geografische kaart New Babylon – Amsterdam te maken. Begin jaren zestig had Constant al meerdere geografische kaarten gemaakt, waarbij hij *New Babylon* sectoren tekende over plattegronden van steden. Voor de ruimte waar deze kaart werd geëxposeerd, ontwierp Constant een speeltoestel, de *Ludieke trap*. Deze wordt nu in het Gemeentemuseum gereconstrueerd.

Ludieke trap, in het Amsterdams Historisch Museum, 1969. Foto gemaakt tijdens de opening van de tentoonstelling *Weg wezen. Recreatie vroeger, nu en straks* op 20 november 1969. Foto: Amsterdam Museum

De trap is niet dagelijks te beklimmen, maar elke eerste zondag van de maand (5 juni, 3 juli, 7 augustus en 4 september) kunnen bezoekers zelf ervaren hoe het is om op deze wiebelende treden te staan.

DEUREN-LABYRINTH

In 1974 rondde Constant *New Babylon* af met een grote tentoonstelling in het Gemeentemuseum. Voor deze tentoonstelling ontwikkelde hij het *Deurenlabyrint*. Tijdens *Constant – New Babylon* is in de Projectenzaal van het Gemeentemuseum een sectie van dit labyrint gereconstrueerd. Bezoekers worden hier uitgedaagd om zich voor even een New Babylonier, een spelende mens, te voelen door zelf een route te vinden.

Deurenlabyrint in de tentoonstelling *New Babylon* in het Gemeentemuseum Den Haag, 1974. Foto: Gemeentemuseum Den Haag

‘een ruimte in kleur’, met Aldo van Eyck zittend op een bank die hij voor deze ruimte ontwierp, Stedelijk Museum, Amsterdam, 1952 © Jan Versnel, Maria Austria Instituut

‘EEN RUIMTE IN KLEUR’

Ter gelegenheid van de tentoonstelling *Mens en Huis* in het Stedelijk

Museum Amsterdam in 1952 creëerde de architect Aldo van Eyck in samenwerking met Constant en dichter Lucebert ‘een ruimte in kleur’. De reconstructie was in 2015/2016 te zien in het Reina Sofia in Madrid en wordt deze zomer getoond in het Cobra Museum. Dat de drie duidelijk geen gezapig publiek voor ogen hadden, blijkt uit kleurgebruik, felle verlichting en dichtregels die desoriënterend kunnen werken. Het Gemeentemuseum toont een voorbereidende schets en bijbehorend documentatiemateriaal.

Maatschappelijke betrokkenheid: de rode draad door Constants leven

FONDATION CONSTANT

In 2011 richt Trudy Nieuwenhuys-van der Horst de Fondation Constant op. De stichting doet onderzoek voor de Catalogue Raisonné van Constant en heeft als doel om alle kennis omtrent zijn oeuvre en zijn leven te verzamelen, te documenteren en publiekelijk te maken. Dit onderzoek is van groot belang geweest voor zowel de samenstelling van de tentoonstellingen als de reconstructies in Reina Sofía Madrid, Gemeentemuseum Den Haag en het Cobra Museum voor Moderne Kunst in Amstelveen.

Trudy Nieuwenhuys-van der Horst, kunsthistoricus, auteur, hoofd onderzoek Fondation Constant en vrouw van beeldend kunstenaar Constant

“Maatschappelijke betrokkenheid loopt als een rode draad door Constants leven”, vertelt Trudy Nieuwenhuys-van der Horst, kunsthistoricus, auteur, hoofd onderzoek Fondation Constant en vrouw van beeldend kunstenaar Constant. Binnen de Cobra groep was Constant een van de theoretici en daarna hield hij zich lange tijd bezig met de manier waarop kunst een bijdrage kon leveren aan de naoorlogse wederopbouw. Met *New Babylon* zette hij zich van 1956 tot 1974 in voor experimenten met als uiteindelijk doel de schepping van een unitair urbanisme (stedenbouw als eenheid). “In de periode tussen CoBrA en *New Babylon* vond een radicale verandering plaats in het werk van Constant. Deze periode versterkt en benadrukt het belang van *New Babylon*”. De tentoonstellingen in Amstelveen en Den Haag vullen elkaar perfect aan en werpen nieuw licht op het oeuvre van Constant, de kunstenaar die tot op de dag van vandaag zoveel mensen weet te inspireren en decennia geleden al vraagstukken aan de orde stelde die nog altijd actueel zijn.

Derde canon

“In het Cobra Museum wordt aandacht besteed aan een periode die tot mijn verbazing onderbelicht is gebleven. Ik begrijp het ook wel; CoBrA werd vrij snel tot canon verheven en dat gold ook voor *New Babylon*. De periode daartussen kwam gewoonweg niet aan bod”, zegt Nieuwenhuys-van der Horst. “Na CoBrA verblijft Constant enige tijd in Londen en ziet de gebombardeerde stad, waarop hij zich vragen stelt over de stad als decor voor het dagelijks leven en welke invloed uitgaat van de gebouwde omgeving op de mens. Terug in Nederland ziet hij dat binnen de bestaande architectuur – een eentonige en saaie manier van bouwen – weinig ruimte is voor het ontwikkelen van een creatieve en speelse leefwijze. Zijn aandacht voor architectuur en stedenbouw is gewekt en hij vraagt zich af hoe kunst een bijdrage zou kunnen leveren aan de wederopbouw”. Constant gaat in deze jaren allianties aan met nationale en internationale avant-gardistische kunstenaars. Dit komt in Amstelveen uitgebreid aan bod. “Ook zullen nooit eerder vertoonde kunstwerken een idee geven van de radicale omwenteling en wordt een driedimensionale ontwikkeling in beeld gebracht. Constant gaat werken met materialen als perspex, wat baanbrekend is voor die tijd. In zijn geschriften wordt duidelijk hoe grensverleggend hij bezig was en de weg richting *New Babylon* tekent zich al af. In mijn ogen komt er, nu deze ontwikkelingen kunsthistorisch voor het voetlicht worden gebracht, een derde canon bij”.

Vooruitziende blik

Het experiment en expérience – het proefondervindelijke – staan centraal in het werk van Constant. Het maken van het kunstwerk was voor hem belangrijker dan het eindproduct. Hij voorzag een uitsterven van het individuele kunstenaarschap en daar zou collectieve creativiteit voor in de plaats komen. “Hij wilde steden bouwen die niet op het nut gericht waren, maar waar de Homo Ludens – de spelende en creatieve mens – centraal zou staan. Hij voorzag dat de nomadische mens een steeds grotere rol zou gaan spelen en dat robotisering ertoe zou leiden dat mensen steeds meer vrije tijd krijgen”. Met zijn maquettes deed Constant slechts suggesties: de New Babyloniers zouden zelf hun leefomgeving moeten ontwikkelen. Hij geloofde aanvankelijk dat *New Babylon* gerealiseerd zou worden, maar in 1965 schrijft hij in een artikel dat de tijd nog niet rijp was voor een dergelijk revolutionair project. Het creatieve proces verplaatst zich van de werkelijkheid naar een conceptie

daarvan. De cultuur wordt ‘utopisch’. In 1974 stopt Constant daarom met *New Babylon*. Constant was behalve een begaafd beeldend kunstenaar, ook een helder filosofisch denker”. In 1974 vindt in het Gemeentemuseum Den Haag een grote, afsluitende *New Babylon* tentoonstelling plaats. “Toenmalig hoofdconservator Hans Locher zag in hoe belangrijk dit project was en er zijn toen afspraken gemaakt om in tien jaar tijd een belangrijk deel voor de collectie van het museum te acquireren. Constant was daar blij mee. Hij wist dat zijn *New Babylon* project een mooie, museale plek had en zo mensen kon blijven inspireren, tot de tijd wél rijp zou zijn voor realisatie”.

Na New Babylon

Constant pakt de draad van het schilderen vanaf 1969 weer op. Nieuwenhuys-van der Horst: “Zoals een phoenix uit zijn as herrijst, zo herrijst Constant langzamerhand uit de as van *New Babylon*. Hij wijdt zich tot aan zijn dood in 2005 aan coloristische experimenten. Tot 1974 zie je nog *New Babylon* composities in de schilderijen terug, daarna bouwt hij theaterdecors met literaire en politieke thema’s. Daarmee loopt hij vooruit op het postmodernisme. In zijn vijfde fase heeft hij het colorisme van Cézanne verder ontwikkeld. Hij schept puur met kleur ruimte en diepte. Tot zijn dood blijft hij experimenteren, en zijn maatschappelijke engagement blijft zichtbaar in zijn werk”.

Zonneschip, 1956, collectie Fondation Constant, in langdurig bruikleen Gemeentemuseum Den Haag, Foto: Tom Haartsen
© Constant/Fondation Constant c/o Pictoright Amsterdam 2016

“Constant gaf mij een referentiekader”

“Ik groeide op in de Haagse Schilderswijk. Als ik naar school ging, liep ik door het oude centrum en het Spuikwartier dat stukje voor stukje werd gesloopt om plaats te maken voor de nieuwe, functionele stad, waarin op een bijna steriele wijze de functies wonen, werken, verkeer en recreëren werden gescheiden. Alles wat voor ons van waarde was zou hierdoor verdwijnen. Maar hoe dan wel? Constant was een van degenen die over alternatieven nadacht. Die ons erop wees dat het ook anders kon dan in de Bijlmer of in Haagse naoorlogse wijken als Morgenstond, Vrederust of Mariahoeve. Constant definieerde een aansprekende kritiek op dat functionalisme, zag een meer dynamische maatschappij in de toekomst en creëerde zijn ideaalbeeld voor de spelende mens. Daarmee gaf hij mij een referentiekader. In mijn werk als politiek bestuurder moest ik antwoorden op vragen als ‘hoe ziet die toekomst van de stad er dan uit?’. Voor mij zat het antwoord niet in het vastomlijnde sjabloon van de functionele stad, maar was het vooral een zoektocht naar wat de nieuwe stad dan wel zou kunnen zijn. Constant legitimeerde daarin het experiment, de zoektocht naar het onbekende, en

werd juist daarom een permanente inspiratiebron. Hij dacht na over de stad als dynamisch concept, juist niet in de vorm van een blauwdruk. Zijn ideeën over de stad zijn in mijn praktijk het meest radicaal uitgewerkt in het plan voor Almere Oosterveld, een gebied van 4400 hectare. Aan deze stadsuitbreiding heb ik samen met Winy Maas van MVRDV gewerkt. Wij kozen principieel voor een organische ontwikkeling met initiatieven van onderop. Dat is uniek in ons land, waar normaal gesproken elke millimeter institutioneel wordt uitgedacht, uitgewerkt en uitgevoerd. Nu zijn het niet de woningcorporaties, projectontwikkelaars of de gemeentelijke overheid die het heft in handen hebben, maar is het eigen initiatief van burgers de basis om tot spontane ontwikkeling te komen. Wat mij aanspreekt in het werk van Constant is niet primair het beeld op zich. Zijn werk biedt mij de kans om door het beeld heen naar een andere tijd te kijken. En in die wereld is niets statisch, maar is de verandering een constante en dus per definitie is er ruimte voor het onbekende, het onverwachte, het onvoorspelbare, het zoekende, het spontane, het creatieve en soms ook het dreigende”.

Adri Duivesteijn, oud-wethouder Ruimtelijke Ordening in Den Haag en Almere, eerste directeur van het Nederlands Architectuurinstituut, voormalig lid Tweede en Eerste Kamer. Duivesteijn liet zich in zijn werk aan de stad vooral inspireren door het werk van Constant.

“Constant zag de kansen van robotisering”

Prof. dr. Vanessa Evers, hoogleraar Human Media Interaction (sociale robotica) aan de Universiteit Twente. Evers ontwerpt robots die ons in de toekomst met allerlei taken kunnen helpen. Foto: Eric Brinkhorst

“De discussie over de invloed van robots op de maatschappij voerde Constant destijds waarschijnlijk als enige. Ik vind het bijzonder dat de vragen die hij stelde nu weer actueel zijn geworden. Minister Asscher onderzoekt bijvoorbeeld wat robotisering betekent voor arbeid, waar de ontwikkelingen naartoe gaan en welke effecten dit zal hebben. Kan iedereen zich dadelijk op kunst en cultuur gaan richten? En als robots al het werk doen, hoe moet het geld dan worden verdeeld? Moet je misschien zelfs betalen om een baan te hebben? Dat robots alle banen overnemen, zie ik niet gebeuren. Tijdens de laatste industriële revolutie en de automatiseringsrevolutie zijn veel banen die geheel door robots of computers gedaan konden worden ook verdwenen. Robots kunnen in de toekomst veel taken van mensen overnemen, maar niet alle banen volledig. Neem mij in mijn rol als professor op de universiteit. Ik schrijf

artikelen en ik geef les aan studenten. Misschien kunnen robots dit in de toekomst ook wel, maar als mens heb je ook zoveel andere kwaliteiten. Je bent ook iemand die de samenwerking met mensen aangaat, creativiteit is belangrijk om oplossingen te bedenken voor lastige problemen. Persoonlijkheid, achtergrond, ervaring, relaties: het speelt allemaal een rol in je werk. Er zijn mensen die de ontwikkelingen griezelig vinden. Die zich afvragen hoe het gaat wanneer alles wordt uitbesteed aan robots, terwijl het geld naar de rijken van deze wereld gaat. Constant zag juist de kansen van robotisering en dat geldt voor mij ook. Als we goed nadenken, er netjes mee omgaan en het goed regelen, dan kunnen robots bijdragen aan de welvaart en speel je mensen vrij om zich meer te richten op kunst, cultuur, kinderen opvoeden, elkaar, en noem maar op”.

“Steeds meer zoeken naar ervaring en beleving”

“In de jaren zestig kregen mensen het beter. Er was meer welvaart en dankzij de invoering van het algemeen bijstandsrecht kon je niet meer zomaar op straat komen te staan. Dat is een belangrijke culturele verandering geweest. In het licht daarvan begrijp ik goed dat de visie van Constant in die tijd boeiend en aantrekkelijk was. Zijn ideeën over de spelende mens zijn niet bereikt; technologie heeft ons productiever gemaakt, maar we blijven werken, nog langer dan in 1965. We hebben echter sinds de jaren zestig wel meer vrije tijd gekregen, meer vakantie, het individu is vrijer om zijn eigen leven in te richten en genieten van het leven staat veel meer

centraal. Deze aspecten van de nomadische individu werkelijkheid zijn geworden. Dat mensen steeds meer zoeken naar ervaring en beleving ligt denk ik niet zover af van wat Constant voor ogen had. De utopische kant bereiken we denk ik nooit, en misschien is dat maar beter ook. Utopische visies moeten niet uitgevoerd worden, die kun je alleen maar met geweld bereiken. Maar als we terugkijken op de laatste vijftig jaar, dan zien we zeker elementen van het gedachtengoed van Constant terug. Met name de notie van grenzeloosheid en het uitzoeken van persoonlijke doelstellingen en bewegingen”.

Prof. dr. James Kennedy, dean University College Utrecht. Kennedy promoveerde in 1995 op het proefschrift Nieuw Babylon in aanbouw: Nederland in de jaren zestig.

Architectuurlessen van een kunstenaar om nooit te vergeten

Bij architecten en stedenbouwkundigen is de liefde voor het werk van Constant nooit ver weg. Ruim veertig jaar nadat het *New Babylon*-project is afgesloten, zijn de thema's die erin worden aangesneden nog altijd, of juist meer dan ooit, actueel. De 'homo ludens', de spelende mens die Constants wereld zou bevolken, bestaat, maar is minder onschuldig dan Constant voor ogen had. Voor opgaven op het gebied van werken, wonen en transformatie van bestaande gebouwen biedt *New Babylon* niet alleen inspirerende beelden, maar ook een complex en veelomvattend theoretisch kader. Ondertussen dient zich een nieuwe generatie aan die zich meer dan voorheen kan vereenzelvigen met de thema's in Constants werk.

Er zijn veel redenen waarom *New Babylon* zo populair is onder Nederlandse architecten. Los van het utopische karakter en de droom van een betere wereld, is de schoonheid van de tekeningen en de modellen die Constant maakte, ongeëvenaard. "Nooit heb ik mooiere maquettes gezien dan die van hem", zegt rijksbouwmeester Floris Alkemade, die vanaf zijn vakantieadres zijn bewondering voor het project uitspreekt. "Bij Constant verdwijnt de scheidslijn tussen kunst en architectuur volledig. Dat gebeurt op een manier waarop beide domeinen aan kwaliteit winnen. De architectuur kan leren hoeveel verder het denken en ontwerpen kan gaan. De kunst op zijn beurt kan leren hoe verrijkend het is zodra je een verbond aangaat met een andere discipline. Ook het nadenken over een zekere mate van toepasbaarheid kan bijdragen aan de impact van kunst".

Creativiteit stimuleren

De hernieuwde aandacht voor *New Babylon* komt niet onverwacht voor de rijksbouwmeester. "Met de zichzelf alsmaar versnellende technologische ontwikkelingen komt een leven zonder de noodzaak van arbeid steeds dichterbij. Ook wordt duidelijk dat een leven dat alleen uit consumeren bestaat, de mens niet makkelijk afaakt: werkeloosheid is geen zegen maar een last. Het visionaire van *New Babylon* is het besef dat we, met het wegvallen van de noodzaak om voor ons brood te werken, de eigenlijke zin van het bestaan zelf zullen moeten gaan invullen. Volgens Constant was daar een vrije vorm van architectuur en stedenbouw voor nodig. Dat moest creativiteit stimuleren – het essentiële verschil tussen mens en machine".

Ook architect Ben van Berkel ziet de urgentie van *New Babylon*. Met zijn bureau UNStudio bouwt hij over de hele wereld. Ergens is Van Berkel de nomade die Constant voor zich zag als inwoner van *New Babylon*. Hij is voortdurend onderweg en ook in zijn bureau beweegt hij voortdurend tussen afspraken en afdelingen, zitten doet hij nauwelijks als hij op zijn bureau is. "Werken is niet meer gebonden aan plaats", zo meent hij. "Iedereen kan overal werken, de scheidslijnen tussen werk, ontspanning en huiselijkheid worden steeds vloeibaarder. Tegelijkertijd krijgen we zoveel prikkels te verwerken en zijn we zo gewend om mee te draaien in de productie- en consumptiecyclus, dat je moet vechten voor de ruimte om je hoofd leeg

te maken, om je creativiteit de vrije loop te laten". Dat is volgens Van Berkel dan ook een belangrijke les die verborgen zit in *New Babylon*: "daar was de architectuur dienstbaar aan de creativiteit van de mensen".

Het gebouw verkennen

Die eigenschap is ook te vinden in de gebouwen van Van Berkel. Ook daar draait alles om de dynamiek. Kijk maar naar het onlangs opgeleverde station van Arnhem. Hoe imposant de wervelende vormen ook zijn, het gebouw zelf doet er volgens de architect niet toe. "Het gaat erom dat het gebouw de mensen verleidt om het gebouw te verkennen", zegt Van Berkel.

Ondertussen dringen elementen uit de visie van Constant door tot de alledaagse werkelijkheid. Kijk bijvoorbeeld naar de aard van werken. "Werken is spelen geworden en dat kun je overal doen", zegt Joost Ector van Ector Hoogstad Architecten. "De uitdaging is om prikkelende ruimtes te maken waar mensen op een informele manier gebruik van kunnen maken. Interactie tussen mensen is waar we ons nu op focussen. *New Babylon* is dan een goed referentiepunt".

Rondzwerven uit noodzaak

De overzichtstentoonstelling in het Gemeentemuseum Den Haag en in het Cobra Museum zal een nieuwe generatie architecten warm maken voor *New Babylon*. Een generatie die al met een half been in de wereld staat die Constant voor zich zag. Robotisering, digitalisering en kunstmatige intelligentie nemen het domme werk van mensen over – iets wat Constant als grootste zegening zag van de vooruitgang. *Gamification* en vrije tijd bieden steeds meer mogelijkheden tot creativiteit. De tijd van de 'homo ludens' lijkt nabij. Tegelijkertijd heeft het spelen zoals Constant dat voor zich zag, zijn onschuld verloren. De zuivere creativiteit die Constant als voorwaarde zag voor de spelende mens, is gekaapt door een industrie die voorwaardelijke creativiteit verkoopt en die de grenzen bepaalt van het spel. En het nomadisme van Constant heeft zijn evenknie gevonden in een eindeloze stroom ontheemde vluchtelingen die niet rondzwerven om zich als individu te ontplooiën, maar uit harde noodzaak.

Rick ten Doeschate, architect bij Civic en de jonge multidisciplinaire ontwerpersgroep The Cloud Collective weet

Ector Hoogstad Architects, universiteitsgebouw Metaforum in Eindhoven

Cloud Collective, *Hybrid Infrastructures* onderzoeksproject naar de rol van infrastuctuur voor het functioneren van de stad

waar de pijnpunten zitten in de vergelijking met de huidige tijd. “Veel hedendaagse ideeën die gaan over het belang van vrije tijd zijn een kritiek op de gejaagdheid in de huidige maatschappij. Robotisering zorgt ervoor dat we minder productief werk hoeven te doen, maar we gaan er nauwelijks minder hard van werken. En het kleine beetje extra vrije tijd dat we ervoor in de plaats krijgen, investeren we niet in productieve creativiteit, maar in de uitwassen van diezelfde robotisering: door meerdere uren per dag op social media rond te hangen bijvoorbeeld. Creativiteit vergt een bepaalde mate van concentratie, en die concentratie kunnen we nog maar moeilijk opbrengen”.

Waarde van dwalen

Ook Constants visie van de mens als nomade die de wereld ontdekt, ziet Ten Doeschate in een nieuw licht. “Het ‘dwalen’ is tegenwoordig makkelijker dan ooit. Maar het is ook veiliger en doelgerichter geworden. Mensen gaan naar plekken die aansluiten bij hun eigen interesses, zowel fysiek als op het internet. De echte waarde van dwalen – de confrontatie met het onverwachte – is vrijwel verdwenen”.

Kortom: als de jonge generatie al de ideale bewoner van *New Babylon* is, dan toch eentje die een stuk minder naïef is. Als er iets valt aan te wijzen waar de jongste generatie ontwerpers mee aan de slag moet, is het wel het bevechten van de inperking van vrijheid. De opkomst van

open source soft- en hardware, lokale maak-economieën, burgerinitiatieven en de opkomst van encryptie toont aan dat dit al volop gebeurt.

Constants lef

Ector en Van Berkel menen beiden dat de jongste generatie lering moet trekken uit Constants lef. Ector: “Architectuur was voor Constant een middel om een visie te ontwikkelen en die visie zo tastbaar te maken dat deze niet meer ontkend kon worden. Architecten worden tegenwoordig opgeleid om te voldoen aan de vraag van de markt. Er is weinig ruimte voor vrije toekomstvisies, terwijl deze wel belangrijk zijn om ongekende mogelijkheden te verkennen. Ik hoop dat *New Babylon* jonge mensen aanzet om hun gevecht voor vrijheid te combineren met het lef om onbekend terrein te verkennen.” Alkemade voegt daar aan toe: “Juist nu allerlei technologische ontwikkelingen fysieke activiteit naar de virtuele wereld beginnen over te hevelen, is het goed om weer eens met een utopische blik naar de mogelijkheden van de reële wereld te kijken”.

Ondertussen blijven de maquettes en tekeningen van *New Babylon* onverminderd hun aantrekkingskracht voor architecten behouden. “Als ik eerlijk ben,” zegt Ten Doeschate, “trekt *New Babylon* uiteindelijk vooral aan door haar architectuur. Die is zo inspirerend, evocatief, baanbrekend en rijk aan ideeën... Ik krijg er altijd zin van om te gaan ontwerpen”.

INRICHTING IN COBRA MUSEUM ONTWERPEN DOOR BEN VAN BERKEL

Door labyrintische inrichting kunnen bezoekers onverwachte verbanden leggen tussen werken

Tegelijkertijd met de *New Babylon*-tentoonstelling in het Gemeentemuseum opent in het Cobra Museum in Amstelveen de tentoonstelling *Constant. Ruimte + Kleur*. De tentoonstelling toont de experimentele weg die Constant aflegt in de jaren vijftig tussen zijn Cobra periode en *New Babylon*. Bijzonder onderdeel van de tentoonstelling zijn de reconstructies van samenwerkingen met onder anderen Gerrit Rietveld en Aldo van Eyck, die resulteerden in al dan niet gerealiseerde ruimtelijke ontwerpen waarin kunst en architectuur versmolten. De tentoonstelling is ontworpen door Ben van Berkel van UNStudio. Voor het ontwerp liet hij zich inspireren door Constants fascinatie voor labyrinten en de rol die kleur speelt in zijn ruimtelijke visies. “Constant zag kleur als iets neutraals, dat vooral een ruimtelijke rol had”, zegt Van Berkel. “Met kleur legde hij verbanden, stuurde de blik en de beweging. Dat heb ik ook gedaan in de tentoonstelling. Er zit een zekere chronologie in de opstelling, maar de labyrintische inrichting met diagonale zichtlijnen moet ervoor zorgen dat bezoekers onverwachte verbanden gaan leggen tussen de werken.”

Bovenaanzicht tentoonstellingsontwerp Cobra Museum

Cloud Collective, *Hybrid Infrastructures*

“Dwalen langs de experimenten van Constant”

In het Cobra Museum staan de jaren vijftig met de wederopbouw van het naoorlogse Europa centraal, een invloedrijke periode in Constants artistieke ontwikkeling. In deze periode tussen CoBrA en *New Babylon* is Constant voortdurend aan het experimenteren met de werking en betekenis van ruimte en kleur. “In zijn, veelal niet eerder gepubliceerde, geschriften uit deze tijd wordt de ontwikkeling van Constant naar *New Babylon* duidelijk: hoe zijn aanvankelijke idee, om kunst in te zetten in het doorbreken van de saaiheid en eentonigheid van de naoorlogse wederopbouw, uitgroeit tot een dynamische architectuur en stedenbouw op wereldschaal, waar de nomadische, spelende en creatieve mens centraal staat. Hij maakt een transformatie door die met geen enkele andere beeldend kunstenaar in Nederland te vergelijken is. De samenwerking met Gerrit Rietveld bijvoorbeeld zal veel mensen verrassen. We hebben hun gezamenlijke ontwerp voor een modelwoning levensgroot gereconstrueerd”, zegt gastconservator Ludo van Halem. Wereldvermaard architect Ben van Berkel tekende voor het tentoonstellingsontwerp. Een ontwerp dat bezoekers uitnodigt om langs Constants kunst uit de jaren vijftig via een, voor Constant typisch, labirintisch parcours te dwalen.

Ludo van Halem, gastconservator Cobra Museum en conservator 20ste eeuwse kunst Rijksmuseum Amsterdam

Constant is een van de kernkunstenaars in de collectie van het Cobra Museum. Hij stond aan de wieg van de internationale Cobra beweging (1948–1951). Tijdens CoBrA schilderde Constant fantasierijke voorstellingen bevolkt door half-mens, half-dier figuren. Uit deze tijd stamt zijn uitspraak: ‘We moeten de maagdelijke reinheid van Mondriaan bevleken, al is het slechts met onze ellende.’ Met de opheffing van de Cobra groep begin jaren vijftig start voor Constant een periode van gedurfde en ongekennde experimenten. Hij verkent nieuwe werkerreinen en media, verruimt de schilderkunst voor ruimtelijk werk en zoekt naar manieren om als beeldend kunstenaar een actieve bijdrage aan de naoorlogse wederopbouw te leveren. Waar aanvankelijk Mondriaan werd veroordeeld om de ‘steriele geometrische abstractie’, vormt De Stijl nu een inspiratiebron, met name in hun streven naar een nauwe samenwerking tussen architect en beeldend kunstenaar. “Niet eerder vormde deze spannende ontwikkeling het hoofdonderwerp van een tentoonstelling”, aldus Ludo van Halem. Samen met Trudy Nieuwenhuys–van der Horst, hoofd onderzoek en bestuurslid van Fondation Constant, stelde hij een selectie samen van hoofdzakelijk niet eerder in Nederland getoond werk van Constant. Van Halem over de samenwerking met Fondation Constant en het Gemeentemuseum Den Haag: “Er is momenteel internationaal veel aandacht voor Constants werk, met name voor *New Babylon*. In Nederland kennen we hem als een uitermate veelzijdig beeldend kunstenaar die meerdere en uiteenlopende disciplines in zijn kunst verenigde. De samenwerking met deze partijen is om die reden van groot belang om de vele facetten van Constant goed voor het voetlicht te kunnen brengen; op die manier kan zowel de rijkdom en verscheidenheid van Constants oeuvre als het belang en de onderlinge samenhang van de verschillende periodes getoond en verhelderd worden”.

Onbekend werk

In de jaren negentig wisselt Ludo van Halem al met onderzoeker Marcel Hummelink van gedachten over de onderbelichte jaren vijftig in Constants ontwikkeling. De basis voor de uiteindelijke tentoonstelling in het Cobra Museum wordt in 2007 gelegd, tijdens de verhuizing van Constants atelier. Van Halem is hier, op verzoek van Trudy Nieuwenhuys–van der Horst, bij betrokken. Bij de inventarisatie van de voorraad komen onbekende werken uit de jaren vijftig tevoorschijn, waaronder de

allereerste constructies uit 1954, stalen en aluminium frames met perspex platen, en een serie abstracte schilderijen. Een groot deel van de schilderijen is nooit in de openbaarheid geweest. “*New Babylon* was als project in 1974 definitief afgesloten en Constant had zich weer op het schilderen gestort. De uitermate belangrijke en boeiende periode tussen CoBrA en *New Babylon* was nooit eerder in een tentoonstelling belicht geweest, ontdekte Trudy Nieuwenhuys door haar onderzoek voor de oeuvrecatalogus. Het was dan ook een enorme verrassing dat er zo’n samenhangende groep van schilderijen en de vroegste ruimtelijke werken tevoorschijn kwam. De ontdekkingen wierpen een nieuw licht op de ontwikkeling van Constant”, zegt Van Halem. “Juist deze groep werken maakt de radicale ontwikkeling die hij na CoBrA doormaakte zo mooi zichtbaar en toont het belang van deze periode voor zijn ontwikkeling naar *New Babylon*. Je ziet hem experimenteren met vormen, kleuren en materialen. Je ziet hem als het ware denken in zijn werk en vormtaal. Van expressief en figuratief, naar gestileerd en abstract werk, van plat naar ruimtelijk; Constant creëerde voortdurend tegenbewegingen binnen zijn eigen werk. Hij zocht vanuit zijn kunstenaarschap naar verbindingen met maatschappelijke ideeën. De tentoonstelling in het Cobra Museum maakt deze ontwikkeling nu zichtbaar”.

Samenwerkingen

In de tentoonstelling wordt het verhaal verteld van een beeldend kunstenaar die zich van schilder ontwikkelt tot denker over een nieuwe maatschappij. In dit proces ging Constant bewust verbindingen aan met andere beeldend kunstenaars, architecten en stedenbouwkundigen. Zo werkte hij in 1952 samen met de architect Aldo van Eyck aan ‘een ruimte in kleur’ ter gelegenheid van de tentoonstelling *Mens en Huis* in het Stedelijk Museum in Amsterdam. Met Gerrit Rietveld gaf hij in 1954 invulling aan een modelinterieur voor de manifestatie *Kleurenharmonie in uw woning* in de Bijenkorf. En met de Amerikaanse filmmaker Hy Hirsh maakte hij de film *Gyromorphosis* (1958), in 1959 vertoond op zijn eerste solotentoonstelling van constructies en modellen in het Stedelijk Museum. Speciaal voor de tentoonstelling in het Cobra Museum zijn levensgrote reconstructies gemaakt van de samenwerking met beide architecten en van die eerste solotentoonstelling. Ludo van Halem over de mogelijkheid om die experimentele ruimtes na

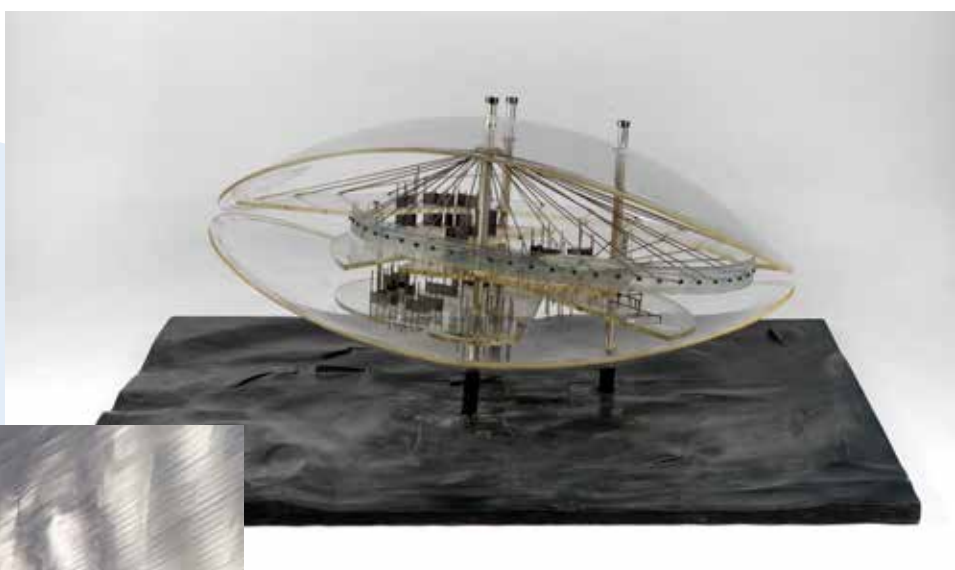
Constant Nieuwenhuys, *Construction dans un volume*, 1957, collectie Fondation Constant, langdurig bruikleen aan het Stedelijk Museum Schiedam
Foto: Tom Haartsen © Constant/Fondation Constant c/o Pictoright Amsterdam 2016

Constant Nieuwenhuys, *Stofontwerp j* (detail), 1956 collectie Fondation Constant, Foto: Tom Haartsen © Constant/Fondation Constant c/o Pictoright Amsterdam 2016

Centraal Station Arnhem, 1996–2015
UNstudio / Ben van Berkel © Hufton + Crow

Constant Nieuwenhuys, *Spatiovore*, 1960
Gemeentemuseum Den Haag, Foto: Tom Haartsen © Constant/
Fondation Constant c/o Pictoright Amsterdam 2016

COLUMN

Net als u en ik verdwijnen de meeste kunstenaars in de plooien van de geschiedenis. Vaak al tijdens hun leven. Een remedie tegen de vergetelheid is de mythe. Schijn leeft langer dan zijn. Of heibel veroorzaken, of de bestaande schoonheid uitdagen, het liefst vergezeld van bloedstollende uitleg of uitspraken. Of een combinatie van al die factoren. Denk aan Vincent van Gogh, Piet Mondriaan en Karel Appel.

Of aan Constant (Nieuwenhuys). Diens oeuvre wordt gekenmerkt door radicale vormbreuken, begeleid door even bevlogen als pertinente teksten over sociaal onrecht en de inrichting van een betere samenleving. Hij is de spin in het web van de Experimentele Groep vlak na de Tweede Wereldoorlog, daarna van CoBrA en van de Situationisten, ontwikkelt vanaf halverwege de jaren vijftig tot ongeveer 1970 zijn visionaire project *New Babylon* en verdiept zijn schilder-kunstige kwaliteiten in zijn laatste periode. Hij omarmt zijn leven lang de ‘dialectiek van het experiment’ om zijn eigen woorden te gebruiken. Vooral *New Babylon* spreekt tot de verbeelding. Elf jaar na zijn overlijden in 2005 is Constants project voor vele hedendaagse kunstenaars, architecten en ontwerpers nog actueel. Loop het nieuwe, door Ben van Berkel ontworpen station van Arnhem binnen en het is alsof je in een gerealiseerde *Spatiovore* van Constant staat. Kijk naar het hoofdkantoor van de Chinese tv annex partijpropaganda (CCTV) in Beijing, ontworpen door Rem Koolhaas, en je ziet een nagalm van de poort die Constant in 1963 realiseerde voor Sportpark Ookmeer in de Westelijke Tuinsteden van Amsterdam. Vergelijk de Silodam, het appartementencomplex op palen in het IJ van Amsterdam, en vele andere ontwerpen van de architectengroep MVRDV met de maquettes en modellen van Constant voor *New Babylon* en de vormovereenkomsten zijn frappant. Om een paar van de vele echo’s te noemen. Het oeuvre van Constant leeft.

Dat wil zeggen: voor de helft, want de ironie wil dat de vormen van *New Babylon* hardnekkiger zijn gebleken dan het gedachtegoed erachter. Met *New Babylon* hield Constant een pleidooi voor een samenleving waarin de mens als een nomade in totale vrijheid zou kunnen leven. Opmerkelijk voor iemand die nogal honkvast was en er een ouderwets streng arbeidsethos op nahield. Maar die hogere heldhaftigheid is ingruild voor de hogere markteconomische realiteit. Vormen migreren, ideeën die erop worden geplakt conformeren zich aan de veranderende omstandigheden. Constant had een ideaal, hij bekommerde zich om de tweeslag kunst en maatschappij, vele van zijn navolgers gaan er met de poet vandoor.

JHIM LAMOREE

ruim vijftig jaar weer te kunnen betreden: “Dit zijn echt hoogtepunten in de tentoonstelling. Wanneer stap je nou een grote vierkante ruimte binnen die half-blauw en half-paars is, verlicht door een 1000 watt kale peer? Dat overkomt je niet dagelijks. Het museum creëert daarmee een unieke ervaring die voor bezoekers inzichtelijk maakt wat Constant in gedachten had toen hij over de relatie tussen ruimte en kleur begon te schrijven”.

Schoonheid en poëzie

De actualiteit van Constant schuilt in zijn appèl op het nastreven van schoonheid en poëzie in het dagelijks leven. Ludo van Halem: “Constant bouwde aan een nieuwe wereld van kleur, ruimte, poëzie en licht. We hopen dat bezoekers na het zien van beide tentoonstellingen in Amstelveen en Den Haag de waarde van het experiment en van het zoeken naar nieuwe mogelijkheden, om de stedelijke samenleving in samenhang en met elkaar vorm te geven, met zich meenemen.”

Constant Nieuwenhuys, *Adieu la P.* (detail), 1962.
Collectie Fondation Constant, langdurig bruikleen aan
het Cobra Museum voor Moderne Kunst, Amstelveen
Foto: Tom Haartsen © Constant/Fondation Constant
c/o Pictoright Amsterdam 2016

“Dit is dé kans om *New Babylon* in al zijn facetten te ervaren”

INTENSIEVE SAMENWERKING

Met het Cobra Museum is intensief samengewerkt rond de reconstructie van ‘een ruimte in kleur’, een ervaringsruimte die de architect Aldo van Eyck in 1952 samen met Constant ontwikkelde voor de tentoonstelling *Mens en Huis* in Stedelijk Museum Amsterdam. Laura Stamps en Ludo van Halem, gastconservator van de tentoonstelling in het Cobra Museum, hebben gezamenlijk onderzoek gedaan. “De wandvullende schildering die Constant voor de ruimte had gemaakt, bleek niet te traceren. We hebben in (foto)archieven naar documenten gezocht die aanwijzingen konden geven en schetsen bekeken. We gingen op zoek naar de juiste expertise om de verschillende onderdelen van de reconstructie te realiseren: de wandvullende schildering van Constant, het houten bankje van Aldo van Eyck, de keuze van verfkleuren die matchten met de indertijd toegepaste kleuren van de wanden en het lettertype dat destijds gebruikt werd voor het gedicht van Lucebert. We deden kleuronderzoek met Sikkens en vroegen advies aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed vanwege hun ervaring met historische binnenruimtes”. De reconstructie was van oktober 2015 tot februari 2016 in Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía in Madrid te zien en wordt nu getoond in het Cobra Museum, waar de ruimte daadwerkelijk kan worden betreden en ervaren. “In het Gemeentemuseum laten we documentatie zien en een schilderij dat model heeft gestaan voor het kleurgebruik en de schildertechniek die in ‘een ruimte in kleur’ is toegepast”.

Een wereld zonder grenzen. Mensen die niet hoeven te werken, maar vrij zijn om te spelen en te reizen. In *New Babylon*, een van de meest visionaire en omvangrijke beeldende-kunstprojecten uit de naoorlogse kunstgeschiedenis, heeft Constant zijn ideeën over een nieuwe wereld uitvoerig verbeeld. Het Gemeentemuseum Den Haag beheert het overgrote deel van dit project en brengt deze zomer zowel *New Babylon* zelf als de weg ernaartoe in beeld. “Het is anno 2016 weer een heel actueel project, of misschien is het wel nooit ouderwets geworden”, zegt conservator Laura Stamps. “Dit is dé kans om *New Babylon* in al zijn facetten te ervaren. Ook letterlijk, want bezoekers kunnen op ontdekkingsstocht in het *Deurenlabyrint* en op sommige dagen is het mogelijk om de *Ludieke trap* te beklimmen”.

Laura Stamps, conservator Gemeentemuseum Den Haag

Het Gemeentemuseum krijgt jaarlijks veel bruikleenaanvragen voor de werken van *New Babylon*, met name voor de maquettes. Omdat deze kwetsbaar zijn, kunnen die aanvragen lang niet altijd worden gehonoreerd. Stamps: “We merken een toenemende belangstelling voor dit werk, ook internationaal. Zelf wilden we *New Babylon* eveneens graag aan een groter publiek tonen. We zijn daarom een aantal jaar geleden op zoek gegaan naar een internationale partner en die vonden we in het Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia in Madrid”.

Conceptueel

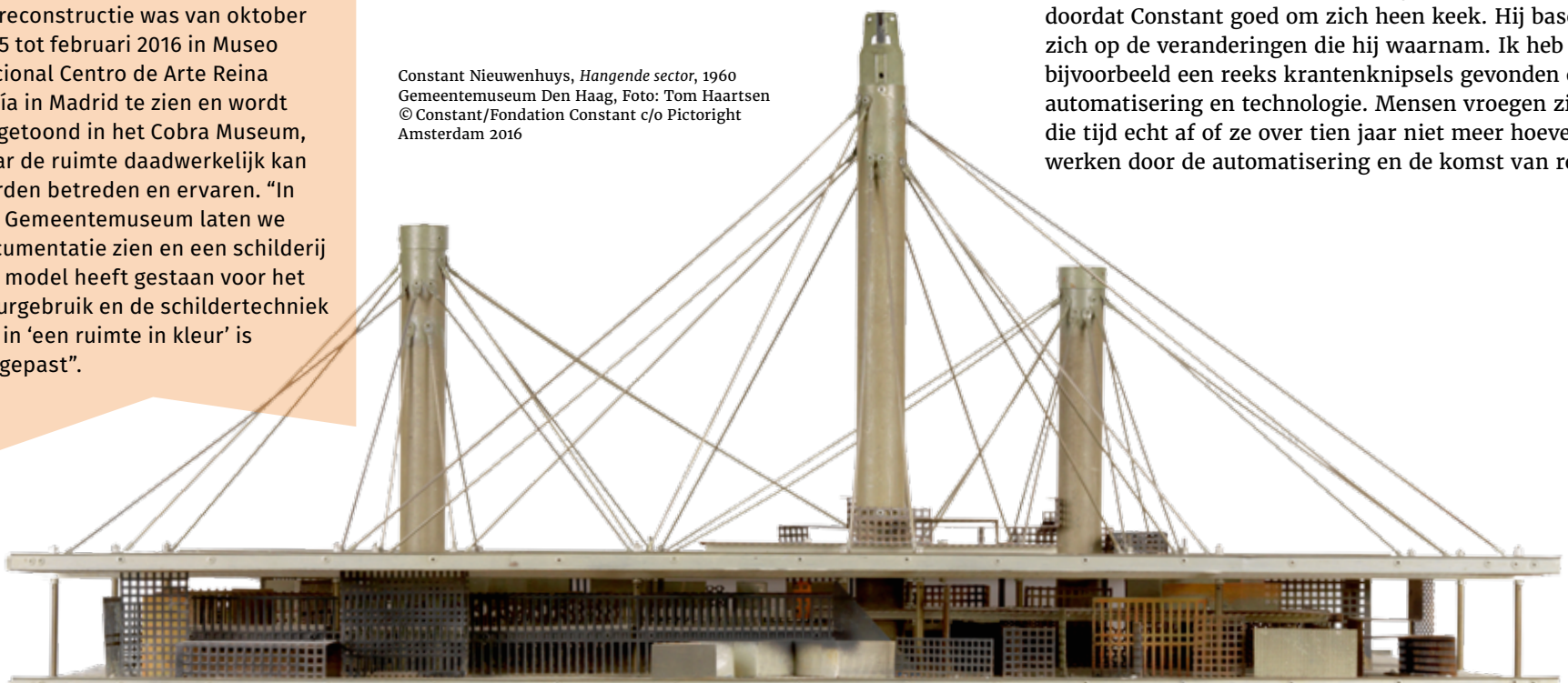
De realisatie van de tentoonstelling is samen met dit Spaanse museum groot aangepakt. Mede dankzij een subsidie van het Mondriaan Fonds zijn veel maquettes gerestaureerd en een groot aantal werken is schoongemaakt of van een nieuwe lijst voorzien. “Samen met het Reina Sofia is ook het idee ontstaan om een ander beeld te geven van Constant dan doorgaans gebeurt, namelijk het beeld van een heel dynamische kunstenaar. Een kunstenaar die niet alleen maquettes, schilderijen, collages en tekeningen heeft gemaakt, maar ook complete ervaringsruimtes. Daarvan hebben we er een aantal gereconstrueerd. We hebben tevens de tafels nagemaakt die Constant samen met Hans Locher, destijds directeur van het Gemeentemuseum, heeft ontwikkeld voor de tentoonstelling in 1974. Voor elke maquette is een tafel gemaakt, die in hoogte van elkaar verschillen. Constant verduisterde destijds ruimtes om de maquettes vervolgens

uit te lichten met een spot. Dit benadrukt het immateriële karakter van de *New Babylon* maquettes: Constant gaf alleen suggesties, de daadwerkelijke uitvoering lag in handen van de New Babyloniërs, zij moesten vormgeven aan die nieuwe wereld. De maquettes lijken door deze manier van presenteren in de ruimte te zweven en bieden droombeelden van een nieuwe wereld. Die bijzondere ervaring bieden we bezoekers tijdens deze tentoonstelling ook”.

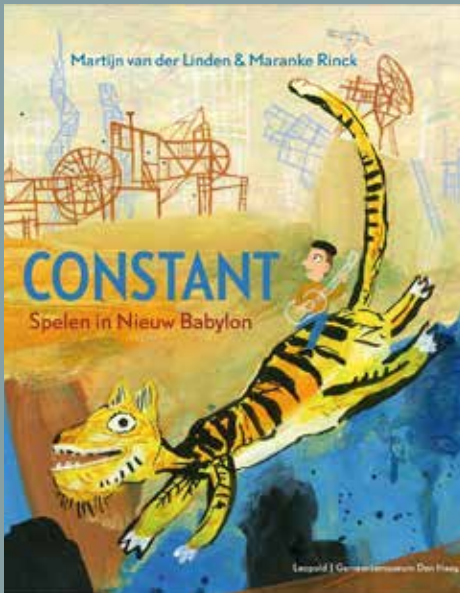
Veelzijdig

De tentoonstelling in 1974 vormde de afsluiting voor het *New Babylon*-project. “Een zeer belangrijk moment”, zegt Stamps. “Hij liet het grootste gedeelte van het project na de tentoonstelling achter in het Gemeentemuseum en gaf aan dat het hier veilig opgeborgen zou liggen, wachtend op gunstiger tijden en toekomstige generaties. Inmiddels zijn we meer dan veertig jaar verder en kunnen bezoekers in hetzelfde museum met eigen ogen zien hoe veelzijdig dit project is. Dat kan eigenlijk alleen maar als je zoveel werken bij elkaar kunt zien, dan ervaar je het pas echt als een geheel. We maken het verhaal compleet door ook de stappen naar *New Babylon* toe te lichten, onder andere aan de hand van twee prachtige werken uit de Cobra periode; *Verschroeide aarde*. Die werken vormen een mooi vertrekpunt omdat ze laten zien hoe op verwoeste landschappen een mooie, betere wereld kan worden opgebouwd”. Aan de hand van archiefmateriaal worden de getoonde werken geplaatst in de tijdgeest die toen heerste. “Foto’s en krantenknipsels geven een mooi beeld en tonen aan dat veel van wat in *New Babylon* is uitgewerkt, is ontstaan doordat Constant goed om zich heen keek. Hij baseerde zich op de veranderingen die hij waarnam. Ik heb bijvoorbeeld een reeks krantenknipsels gevonden over automatisering en technologie. Mensen vroegen zich in die tijd echt af of ze over tien jaar niet meer hoeven te werken door de automatisering en de komst van robots”.

Constant Nieuwenhuys, *Hangende sector*, 1960 Gemeentemuseum Den Haag, Foto: Tom Haartsen © Constant/Fondation Constant c/o Pictoright Amsterdam 2016

PUBLICATIES

Kinderkunstboek

Het nieuwste kinderkunstboek *Constant – Spelen in Nieuw Babylon* neemt ook kinderen mee in de wereld van Constant. Martijn van der Linden en Maranke Rinck geven een prachtig beeld over het ontstaan van een nieuwe stad vol avontuur. Het boek is het zeventiende deel in de reeks die het Gemeentemuseum Den Haag in samenwerking met Uitgeverij Leopold uitgeeft.

In de bijbehorende tentoonstelling in de kindermuseumzaal zijn t/m 25 september 2016 onder meer de originele illustraties te zien en kunnen kinderen zelf een creatief bouwwerk maken.

Prijs: € 14,99

Constant – New Babylon Aan ons de vrijheid

Met teksten van Rem Koolhaas, Willemijn Stokvis, Mark Wigley, Pascal Gielen, Laura Stamps, Trudy Nieuwenhuys-van der Horst en teksten van Constant. *Nederlandstalige editie, uitgegeven door uitgeverij Hannibal*
Engelstalige editie, uitgegeven door uitgeverij Hatje Cantz
Prijs: € 29,95 (NL) en € 34,95 (EN)

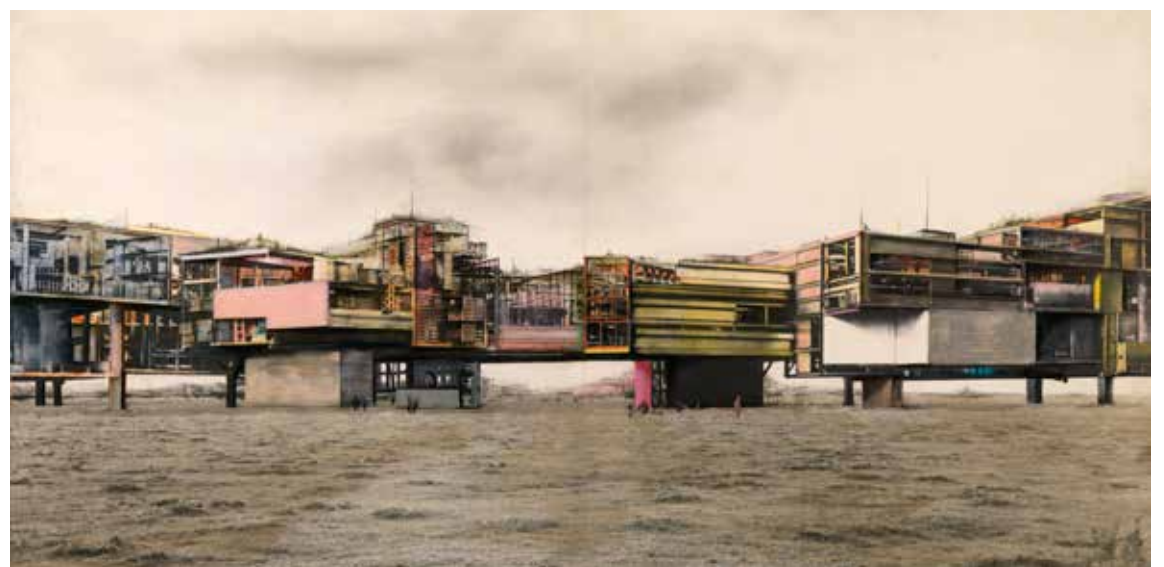
Constant. Ruimte + Kleur Van Cobra naar New Babylon

Met teksten van Ludo van Halem, Trudy Nieuwenhuys-van der Horst, Laura Stamps en teksten van Constant. *Nederlandse en Engelstalige editie, uitgegeven door nai010 uitgevers*
Prijs: € 27,95

Experimenteren

In Den Haag kunnen bezoekers de komende maanden zien dat Constant op jonge leeftijd al deel uitmaakt van een avant-gardebeweging en daar allerlei ideeën opdoet die tot *New Babylon* zullen leiden. Als hij uit deze groep stapt, raakt hij geïnteresseerd in de naoorlogse wederopbouw en vraagt zich af welke rol kunst daarin kan spelen. In deze zoektocht gaat hij allerlei samenwerkingen aan en streeft naar een samensmelting van alle kunstvormen, een zogenaamde 'synthese der kunsten' van de schilderkunst, beeldhouwkunst en architectuur. Uiteindelijk vloeit hieruit dit voorstel voor een nieuwe wereld voort. "We laten in de tentoonstelling ook zien hoe de ideeën over *New Babylon* zich in de loop der tijd ontwikkelden. In de begintijd heeft Constant echt het idee dat die nieuwe wereld aanstaande is, dat zijn denkbeelden binnen afzienbare tijd werkelijkheid zullen worden. Aan het eind gelooft hij nog steeds dat een *New Babylon* zou kunnen ontstaan, maar hij denkt dat daar nog een lange periode van oorlog en destructie aan vooraf zal gaan. Wat bezoekers ook zullen ontdekken is dat Constant aan de ene kant een intellectueel was, maar dat hij ook altijd – vanuit dat Cobra gevoel – is blijven experimenteren. Hij speelde continu met materialen en mogelijkheden. De nadruk op dat spelelement, zowel in zijn ideeën als in de werken die hij maakte, wordt nog eens onderstreept door onze kindertentoonstelling omtrent *New Babylon*".

Constant voorzag globalisatie en technologisering. Stamps: "Daarin heeft hij gelijk gehad. Het is alleen maar de vraag hoe je ermee omgaat. Word je daar een slaaf van of creëer je er vrijheid mee. Dat is aan ons. Aan ons de vrijheid".

Constant Nieuwenhuys, *Gezicht op New Babylonische sectoren*, 1971
Gemeentemuseum Den Haag, Foto: Tom Haartsen
© Constant/Fondation Constant c/o Pictoright Amsterdam 2016

Constant Nieuwenhuys, *Ambiance de jeu (Speelplaats)*, 1956, Gemeentemuseum Den Haag, langdurig bruikleen Fondation Constant. Foto: Tom Haartsen
© Constant/Fondation Constant c/o Pictoright Amsterdam 2016

PRAKTISCHE INFORMATIE

Cobra Museum voor Moderne kunst

www.cobra-museum.nl

Sandbergplein 1
1181 ZX Amstelveen

Constant. Ruimte + Kleur Van Cobra naar New Babylon

Openingstijden
Dinsdag t/m zondag
11.00 tot 17.00 uur

Entree
Museumkaart & Vrienden van het
Cobra Museum: gratis
Regulier tarief volwassenen: € 12,-

Vervoer
Conexxion bussen Lijn 170, 172 en 174
vanaf Amsterdam CS, Leidseplein of
Museumplein. Stap uit bij de halte
Amstelveen busstation. Tram 5 / snel-
tram 51 vanaf o.a. Amsterdam CS,
Amsterdam Amstel en Amsterdam
Zuid. Stap uit bij de halte Amstelveen
Centrum. Vanaf station Amsterdam
Bijlmer bus 300.

Naast het Cobra Museum is er gelegen-
heid om te parkeren in de parkeer-
garage van het Stadshart.

Gemeentemuseum Den Haag

www.gemeentemuseum.nl

Stadhouderslaan 41
2517 HV Den Haag

Constant – New Babylon Aan ons de vrijheid

Openingstijden
Dinsdag t/m zondag
11.00 tot 17.00 uur

Entree
Jongeren t/m 18 jaar: gratis
Museumkaart & Vrienden van het
Gemeentemuseum: gratis
Regulier tarief volwassenen: € 13,50

Vervoer
Bus 24 en tram 16:
Halte Gemeentemuseum/Museon
Tram 11: Halte Houtrust

Voor het Gemeentemuseum is ruime
gelegenheid om gratis te parkeren.

Beide tentoonstellingen zijn te zien t/m 25 september 2016

COLOFON

Dit is een commerciële bijlage van het
Cobra Museum voor Moderne Kunst en
het Gemeentemuseum Den Haag bij
NRC Handelsblad.

COBRA MUSEUM

Katja Weitering
Met dank aan: Ludo van Halem, Trudy
Nieuwenhuys-van der Horst, Hilde de
Bruijn, Eric Wie

GEMEENTEMUSEUM DEN HAAG

Marita Smit
Met dank aan: Laura Stamps, Doede
Hardeman, Astrid Hulsmann, Gijs Meijer

ARTIKEL ARCHITECTUUR

Tekst: Sander Woertman

COÖRDINATIE EN EINDREDACTIE

Marita Smit

VORMGEVING

Lyske van der Brug, Sara Gijssel

Beide tentoonstellingen zijn tot stand
gekomen in nauwe samenwerking met:

en met dank aan:

De tentoonstelling in Amstelveen is
tevens mede mogelijk gemaakt door de
Gemeente Amstelveen, BankGiro Loterij,
Business Club Cobra Museum, Prowinko
Nederland BV en Forbo Flooring.

De tentoonstelling in Den Haag kwam tot
stand in nauwe samenwerking met:

© Constant/Fondation Constant c/o Pictoright
Amsterdam 2016

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij
een CISACorganisatie is het auteursrecht geregeld met
Pictoright te Amsterdam

Met korting naar beide tentoonstellingen

Voor een compleet beeld van Constants oeuvre in de periode na CoBrA tot 1974, bezoekt u beide
tentoonstellingen. Om dit extra aantrekkelijk te maken, ontvangt u € 2,- korting p.p.. Dit werkt
heel simpel: op vertoon van een geldig toegangsbewijs van het Cobra Museum, krijgt u € 2,-
korting in het Gemeentemuseum Den Haag. En andersom geldt hetzelfde.

*Let op: deze actie is niet geldig in combinatie met andere kortingsacties, de korting geldt eenmalig en kan niet worden
uitgekeerd in contant geld.*